

Atlantida

S-au scurs 2 300 ani de cand filosoful grec Platon a relatat in doua dintre *Dialogurile* sale povestea Atlantidei, continentul disparut. De atunci si pana astazi, au aparut aproximativ 20 000 lucrari stiintifice si beletristice, articole mai ample si eseuri in legatura cu Atlantida, printre care circa 2 000 sunt consacrate in intregime acestei probleme. S-a scris atat de variat despre Atlantida, incat insasi preocuparea despre existenta ei ocupa un loc in istoria universala a culturii. In ciuda esecurilor la care au dus pana acum cercetarile referitoare la dovezile materiale peremptorii ale acestui continent, curiozitatea generala in jurul stirilor transmise de Platon, se mentine cu tenacitate. Subiectul ramane mereu pasionant. Lumea doreste sa cunoasca datele problemei si sa aplaude, atunci cand e cazul, macar iscusinta icercarilor de a o rezolva, daca insasi solutia definitiva nu-i va putea fi oferita curand, sau poate niciodata.

Problemele in legatura cu Atlantida se rezuma in linii mari in doua aspecte esentiale :

1. Este oare relatarea despre Atlantida reflexul unor intamplari autentice sau a construit Platon un simplu pretext pentru a-si expune propriile idei si talente narrative cu scopuri retorice si educative?
2. Daca Atlantida a existat, unde era situata, cine erau locuitorii ei si care era nivelul de dezvoltare materiala si spirituala a societatii medievale?

In ceea ce priveste primul dintre aceste aspecte, adversarii existentei Atlantidei remarca pe buna dreptate ca, daca s-au scris 20 000 de lucrari despre continentul platonian disparut, aceasta nu inseamna nicidecum ca s-a demonstrat si existenta lui. In legatura cu al doilea aspect partizanii entuziasti ai Atlantidei pretind ca dovezile materiale peremptorii ale existentei ei vor aparea mai devreme sau mai tarziu ca urmare a activitatii depuse in cercetarea arheologica moderna. Pentru noi ce de astazi, este foarte greu sa evaluam intinderea Atlantidei dupa textul lui Platon, insa din punct de vedere cronologic lucrurile stau altfel : Platon situeaza distrugerea Atlantidei intre 8 000 – 9 000 inaintea epocii lui Solon (circa 640 – 558 i.e.n.) - un calcul foarte simplu ne va duce la concluzia ca uriasa catastrofa care a provocat scufundarea Atlantidei a avut loc acum 10 600 – 11 600 ani. Autorul studiului sugera ca sursa cataclismului trebuie cautata in insula vulcanica Thera, aflata la numai 120 km nord de Cnossos.

Creta, Canarele, Tartessos – trei dintre cele peste douazeci de ipoteze emise in legatura cu localizarea Atlantidei – s-au mentinut cu tenacitate pana in zilele noastre poate si datorita faptului ca au preluat cate ceva din prestigiul oamenilor de stiinta care le-au enuntat si argumentat. Si ele pornesc, fireste, de la premisa ca Atlantida a existat, ca relatarea din *Timen si Critias* este ecoul indepartat al unor intamplari reale.

Prima ipoteza, cea a lui J.V.Luce, care – in ciuda faptului ca Platon plaseaza continentul disparut dincolo de Coloanele lui Hercule (Gibraltar), in Marea Atlantica –, crede ca prin Atlantida preotii egipteni desemnau Creta veche. Se dovedeste a fi unul dintre autorii convinsi de existenta unui fond real al legendei ; el porneste de la doua premise : mai intai traditia unui mare “imperiu” posedand o cultura relativ dezvoltata, stat puternic care, la un moment dat, a amenintat autonomia Greciei si indeosebi a Atenei ;

apoi producerea unei catastrofe naturale de proportii uriase, care a dus la disparitia respectivului stat antic.

Se cuvine precizat ca asa zisa ipoteza minoica a Atlantidei este destul de veche – J.V.Luce a preluat-o de la K.J.Frost si a dezvoltat-o, largindu-i sfera argumentelor privite prin prisma descoperirilor arheologice moderne si starnind interesul catorva avizati cercetatori din zilele noastre.

Daca exista o legatura intre informatiile pe care le posedam privitor la Atlantida si la istoria Cretei, pare aproape sigur ca gasim aici un ecou al civilizatiei minoice [...]. Descrierea Atlantidei, asa cum data in Timen si Crtias, ofera trasaturi de tip minoic, trasaturi pe care nici macar Platon nu le-ar fi putut inventa, folosind amanunte necunoscute in vremea lui. Intra-adevar, este de asemenea semnificativ ca imperiul nu este descris ca o mica putere omogene de tipul Republicii lui Platon sau al altor state fictive de acelasi fel, ba, dimpotriva, acest imperiu este alcatuit dintr-o imbinare de elemente diferite dominate de o anumita cetate.

Pana in primii ani ai veacului nostru, nici unul dintre cei ce s-au ocupat de problema Atlantidei n-a pus-o in legatura cu Creta minoica – existenta lui Minos si a regatului sau erau socotite de domeniul legendei si abia dupa cercetarile intreprinse de sir Arthur Evans la Cnossos civilizatia cretana premicetiana a fost pusa intr-o lumina noua, plina de stralucire, confirmand unele traditii perpetuate de mythosul grec. Frost “a scos in evidenta ca legenda capata o semnificatie istorica corespunzatoare in masura in care acceptam continutul ei din punct de vedere egiptean”.

Adversarii ipotezei minoice sunt numerosi prin insusi faptul ca majoritatea atlantologilor inclina sa acorde incredere lui Platon atat in privinta cronologiei, cat si a situarii geografice a marii insule disparute – filosoful antic vorbeste de Marea Atlantica “navigabila, pentru ca in fata gurii ei, pe care voi o numiti, in felul vostru, Coloanele lui Hercule, se afla o insula” de la care “se deschidea navigatorilor accesul spre alte insule spre intreg continentul opus...” Acest text a starnit aprige controverse intre cercetatori, iar un antolog entuziast ca N.F.Jirov conchide ca “tonul afirmativ si chiar voit afirmativ al povestirii arata, cu toata certitudinea, ca Platon stia de existenta Americii ca despre un fapt stabilit...” si, dupa ce constata ca “sursele informatiei dale raman deocamdata necunoscute pentru noi”, Jirov continua intr-o nota usor polemica : “Este surprinzator ca, in ciuda unor indicatii atat de clare, multi dintre criticii lui Platon n-au vrut catusi de putin sa vada, in aceasta stire, cea mai veche dintre indicatiile cunoscute noua cu privire la existenta Americii! Este vorba, probabil, de principiu, si nu de fapte!”

O alta teorie localizeaza Atlantida pe teritoriul Insulelor Canare. Datele geologice si paleogeografice arata ca ele fac parte dintr-un bloc continental care s-a fragmentat si s-a scufundat intr-un trecut nu foarte indepartat, foarte probabil in antropogen ; in al doilea rand fiindca sunt singurele insule din rasaritul Atlanticului unde europenii au descoperit o populatie autohtona – guansii – a carei origine, in orice caz foarte veche, nu este nici astazi lamurita.

Cat priveste saracia de informatii ea se datoreaza, in primul rand, faptului ca in insule n-a mai ramas in viata nici un aborigen ; de fapt, au disparut (exterminati de spanioli) inca de la mijlocul secolului XVI, asadar la un veac si jumatate dupa ce (in 1402) Jean de Béthencourt – cavaler normand si aventurier – a debarcat in Canare si a pus bazele cuceririi lor, care se va desfasura cu o brutalitate amintind de conchisa. Astazi, Canarele (mai ales insulele Gran Canaria si Tenerife), cu clima lor dulce, sunt o regiune

turistica foarte frecventata, iar podgoriile lor se bucura de o binemeritata fama in randul amatorilor de vinuri dulci.

Nici etnografia si nici epigrafia nu sunt in masura sa rezolve multumitor problema originii celor mai vechi locuitori ai Canarelor, desi ipotezele nu lipsesc in aceasta privinta – cea mai bine argumentata dintre ele fiind, dupa cum am vazut, originea comuna a vechiilor guansi cu cro-magnonii, fauritori ai unor unelte de piatra si os, si pictori ai pesterilor din Lascaux, Altamira si din alte locuri. Dar, cum in lipsa unor certitudini vastul orizont ramane larg deschis, de ce n-am analiza si posibilitatea originii atlantide a aborigenilor canarieni? Este o ipoteza ca oricare alta, o ipoteza care nu contrazice cu nimic pe cea magdaleniana, ba chiar se impleteste cu ea : daca in urma cu 30 000 sau 20 000 ani, sud-vestul Europei era populat cu cro-magnoni din paleoliticul superior, este probabil ca aceeasi oameni sa fi populat si marea insula Atlantis, asadar si Canarele daca acestea din urma sunt o ramasita a vechiului continent disparut...

Daca pornim de la premisa ca Arhipieleagul Canarelor este o ramasita a Atlantidei – a unui teritoriu marginal al vechilor atlantizi – este logic sa presupunem ca si o parte a locuitorilor lui a emigrat dupa puternicele seisme de acum douasprezece milenii. Si atunci problema se poate pune invers : nu cro-magnonii africani (veniti, mai inainte, din Europa) au populat primii Canarele, ci o parte dintre cro-magnonii canarieni (atlantizi?) au trecut in Africa, in cautarea unor regiuni mai adapostite – asadar scheletele si craniile studiate de R.Verneau (si de altii) si identificate foarte precis nu apartin unor imigranti, ci unei populatii aborigene, ceea ce poate constitui o rezolvare, lipsita de complicatii, a originii “misterioase” a celor mai vechii guansi ; rezolvare care, pe de o parte, nu exclude imigratiile si influentele anterioare (canaanita, cipriota, cretana, catagineze, numidiana, araba etc), dar pe de alta parte presupune, iarasi, existenta Atlantidei platonice si a Canarelor ca ramasita a ei.

Singurul indiciu acceptabil si care ar putea servi drept baza a unui studiu asupra acestui obiect este acela al credintelor vechilor locuitori ai insulelor, ce aveau drept obiect marea, astfel incat in cultul canarian ceremoniile marii ocupau un loc pe primul plan. Apa oceanului ar fi putut exercita asupra psihologiei indigenilor o influenta mistica si supranaturala, care ar fi facut ca ea sa fie considerata drept un element inviolabil si de neinfruntat. Guansii din insula Tenerife, de pilda, urau apa atat de mult, incat nici macar unul dintre ei nu stia sa inoate. In aparenta, aceasta teama superstitioasa fata de marea a guansilor constituie un argument puternic impotriva ipotezei atlantide a originii lor. Atlantida era o talasocrație, un imperiu al mării aflat sub egida lui Poseidon si a divinitatii oceanului – locuitorii ei erau cei mai abili navigatori ai vremii. Aici intervine insa, din nou, ingrozitorul cataclism, in care uriasele valuri ale oceanului au pustiit regiuni intinse, inecand cea mai mare parte a continentului impreuna cu locuitorii lui. Este firesc ca supravietuitorii sa manifeste o “groaza sfanta” fata de marea, in care vedeau instrumentul razbunarii lui Poseidon.

Problema originii guansilor este inca departe de a-si fi gasit rezolvarea : este greu acceptabile ipoteza (totusi destul de raspandita astazi) ca o populatie atat de inspaimantata si totodata ostila fata de tot ce are legatura cu marea sa fi venit de pe continentul african tocmai pe calea mării – între coasta Africii si insula cea mai apropiata sunt peste 80 km. Daca excludem aceasta ipoteza, ne ramane posibilitatea de a alege între doua solutii : sau migratia s-a produs cand Insulele Canare mai aveau o legatura terestra cu continentul – ceea ce nu exclude, ba chiar vine in sprijinul uriasului cataclism relatat in

textetele platonice – sau n-a fost nici un fel de migratie si cei mai vechi canarieni sunt urmasii atlanzilor, avand caractere specifice asemanatoare cu ale populatiilor din regiunile continentale in conjuratoare, cro-magnonii din paleoliticul superior cu care erau contemporani si inruditi.

A treia ipoteza, nici mai mult nici mai putin credeabila decat primele doua este aceea a identificarii Tartessos-Atlantis. Pantru a analiza valabilitatea argumentelor in favoarea acestei identificari trebuie, in lipsa unor date arheologice, sa ne adresam textelor antice. Toate izvoarele localizeaza Tartessosul in Baetica (Andaluzia de astazi) in apropierea unor bogate mine de cupru, regiune socotita in antichitatea clasica printre cele mai bogate din lume. Naturalistul Pliniu cel Batran elogiaza Baetica pentru rodnicia ei, iar istoricul si calatorul Poseidonis – intr-un text pastrat prin intermediul lui Strabon – arata ca fluviul Baetis (astazi Guadalquivir) era navigabil printre paduri de maslini si ca Baetica (pe care o numeste Turdetania) exporta ceara, miere si rasina ; navele ei sunt construite dintr-un lemn special care se gaseste numai aici, de asemenea pescuitul tonului, stridiilor, scoicilor si emlcilor se practica intens.

In legatura cu aspectul regiunii, Strabon si Pausanias relateaza ca intre 500 si 100 i.e.n., Guadalquivirul nu mai avea decat doua brate dintre cele trei pe care le avusese mai inainte – si care treceau printr-un lac numit de cei vechi Lacus Ligustinus – astfel incat la gura raului se formau insule, sau poate ca numai o singura insula mai mare. Lacul s-a transformat incetul cu incetul intr-o mlastina – prin partea locului i se spune astazi *marisma* – iar bratul nordic al Guadaliquvir s-a impotmolit din pricina aluviunilor nisipoase. Daca insula de la gura raului era intr-adevar Atlantis, atunci unele afirmatii ale textului platonice capata sens : acele “potopuri” care sugereaza inundatii, disparitia insulei care s-a scufundat (sun aluviuni?), navigatia “impiedicata de o mare cantitate de noroi pietrificat” s.a. Cum Guadalquivirul are acum un singur brat intre regiunea mlastinoasa si mare, nu mai poate fi vorba de o insula.

Bogatia Atlantidei, ne spune Platon, era atat de mare incat n-a mia fost vreu regat care inaintea sau dupa pieirea ei sa fi atins asemenea state in floritoare. Or, Tartessos era printre cele mai bogate orase ale Europei apusene, iar metalele care se extrageau in regiune corespund aproximativ cu cele mentionate in *Critias*. Parerea unor cercetatori ca in Turdetania cositorul era un metal rar este contrazisa de altii ; si apoi, Tartessos era, dupa toate probabilitatile, si un port de tranzit – prin intermediul lui se comercializa mare parte a cositorului adus din Insulele Casiteride. De altfel, intensa activitate portuara, mentionata atat in textele platonice despre Atlantida, cat si in cele isrorice si geografeice despre Tartessos, este inca un argument in favoare ipotezei tartesiene.

Cel mai important lacas de cult al atlanzilor era templul lui Poseidon, edificiu monumental ridicat pe malul marii. In templu se afla o coloana de orichalc in care erau gravate legile date de Poseidon, precum si cronicile atlanzilor. Pe de alta parte, Strabon relateaza despre inscriptii tartesiene in versuri si proza, de asemenea despre legi cu o vechime de 6 000 ani.

Unii antologi sunt impotriva unei identificari Atlantis-Tartessos, sau mai bine zis, sunt pentru o identificare... Toate aceste insuccese in cautarea Tartessosului pe teritoriul Spaniei nu sunt intamplatoare [...] Tartessosul trebuie identificat nu cu Atlantida pe intregul ei, ci numai cu regatul celui de-al doilea fiu al lui Poseidon, Eumelos, in compunerea caruia intra, probabil, si regiunea Spaniei invecinata cu Gadeira. Cu alte cuvinte, capitala Atlantidei cu constructiile ei monumentale (palatul regal, templele lui

Clitio si al lui Poseidon, hipodromul s.a.) nu trebuie confundata cu Tartessos, care era (probabil) unul dintre orasele regatului lui Eumelos ; asa cum s-a spus si despre Insulele Canare – Tudetenia ar fi fost, deci un teritoriu marginas al Atlantidei. Dupa parerea unui antolog sovietic, Tartessosul “a fost cautat acolo unde n-a fost niciodata” de vreme ce s-a scufundat. Este un punct de vedere care gaseste sprijin in unele antecedente istorice : oarasul antic Sibaris, de pilda, renumit pentru viata de petreceri si huzur a locuitorilor sai, este si el “inmormantat” pe tarmul Lcaniei italiice, acoperit de aluviunile vechiului Crathis.

In fond, nu este chiar atat de important daca Tartessosul a fost capitala regatului principal al Atlantidei sau numai un oras din tara marginasa a regatului Eumelos – puncte de legatura intre Atlantida si apusul Europei.

E adevarat ca uneori atlantologia a fost folosita in scopuri care n-au nimic in comun cu stiinta – s-a vorbit despre misterioase carti sfinte, despre vechi documente si inscriptii criptografice tibetane, indiene sau egiptene, in discutii au intervenit teosofi si ocultisti, s-a vanturat si ideea unei legende ezoterice a Atlantidei si in legatura cu cultura atlanzilor s-a vorbit de “Varsta de aur a omenirii” ; toate aceste aberatii, calificate drept un “**gunoi pseudostiintific**”, n-au nici o legatura cu atlantologia si cu problemele pe care si le propune ea spre rezolvare.

Trebuie tinut seama de faptul ca legenda Atlantidei a starnit un interes larg printre oamenii de stiinta, a determinat cercetari serioase in domenii variate ca istoria, arheologia, geologia, oceanografia, antropologia, etnografia – cercetari care au dus la rezultate valoroase. Astfel putem parafraza cu mandrie vorba de duh a unui rege al Frantei, care a spus : “**Daca Atlantida n-a existat, merita sa fie inventata**”...

Bibliografie : “Enigmele Terrei” de Horia Matei